

Miquel NAVARRO SORNÍ, *Documents per a la història d'Alfons de Borja, papa Calixt III*, València: Institució Alfons el Magnànim; Diputació de València, 2008, 406 p.

TERESA HUGUET-TERMES
University of Birmingham

No és un fet gaire freqüent a les nostres contrades que l'autor d'una biografia de la importància i rellevància que va tenir *Alfonso de Borja, papa Calixto III en la perspectiva de sus relaciones con Alfonso el Magnánimo*¹ –no hem d'oblidar que el mateix any de la seva publicació ja en va aparèixer una traducció italiana–, tingui l'oportunitat de publicar en un altre volum l'edició de bona part de les fonts primàries de la seva tasca investigadora. En aquest sentit, no tan sols Miquel Navarro Sorní ha estat afortunat, sinó que és just i necessari encetar aquesta ressenya preuant la delicada sensibilitat que la Institució Alfons el Magnànim ha demostrat envers l'autèntic i veritable significat de la tasca de l'historiador autor de la biografia i de tots aquells que ens en vàrem beneficiar. Posar a l'abast de la comunitat acadèmica el tenor documental que s'amaga darrere de les interpretacions de Navarro Sorní permetrà a molts seguir els preceptes erasmians que tot ha de ser discutit, tot ha de ser analitzat i tothom ha de ser respectat.

Miquel Navarro ens ofereix l'edició de 288 documents procedents de biblioteques i arxius catalans i italians amb dates extremes que van de 1418 a 1459, bé que la major part dels documents lògicament corresponen al curt pontificat de Calixt (1455-1458). Després d'un breu repàs a un periple arxivístic que no va ser fàcil per a l'autor, aquest qualifica el volum de documentació que es publica com a “complement indispensable a la lectura de dita biografia [...] Ara el lector de la biografia de Calixt III podrà traure els seus propis juís i opinions, al tindre en les seves mans els documents originals i podrà jutjar a través d'ells l'acció i la personalitat del primer papa Borja”. Torno a insistir que estem davant d'un fet impensable. Tant de bo moltes biografies ens apareguessin en aquest format de duo, per bé que la majoria d'editorials no ho vegin tan indispensable com l'autor considera.

La transcripció dels documents, ja sigui completa o extractada, és acurada, ben puntuada i d'agradable lectura i comprensió gràcies a les oportunes indicacions que

---

¹ Ressenyat per M. José BADENAS en aquesta mateixa publicació: *Revista Borja. Revista de l'IEEB*, 1 (2006-2007), p. 277-281.

apareixen a la introducció, dins el capítol de “Normes d’edició i de transcripció”. Miquel Navarro també ha procurat oferir-nos valuoses notes a peu per tal de contextualitzar o aclarir alguns aspectes relatius als documents. Els registos són generosos, bé que hi ha alguns detalls que hauria estat interessant considerar, com ara l’inici d’algun regest amb les paraules “Còpia de”, quan normalment la tradició dels documents és quelcom que s’acostuma a indicar en l’aparat crític de l’edició i no al regest. Existeixen altres tres aspectes que, encara que no treuen gens de vàlua a aquest important recull documental, un major esforç editorial, *mutatis mutandis*, i tal volta una pressa menor per dur el volum a la impremta podrien haver esmenat: en primer lloc, penso que a molts estudiosos els hauria interessat conèixer quin va ser el criteri que portà Miquel Navarro a incloure uns documents i excloure’n d’altres; en segon lloc, crec que el meravellós duo (biografia-repertori documental) que un lector podria tenir potencialment a les mans hauria estat d’ús més fàcil si Miquel Navarro hagués fet constar en l’aparat crític de les seves edicions la referència a les citacions del document en qüestió dins de la seva biografia de Calixt (més tenint en compte que les citacions documentals de la seva biografia no contenen la data del document esmentat). Això hauria facilitat àmpliament l’ús combinat d’ambdós volums. Finalment, penso que un índex onomàstic i de matèries és indispensable quan tractem de l’edició de corpus documentals.

Aquests aspectes, bé que importants, no treuen valor al treball de Navarro Sorní, ni a l’agraït concurs de la Institució Alfons el Magnànim en presentar un recull documental que és d’una gran vàlua *per se*, i per a visions futures i fins i tot alternatives del pontificat de Calixt III.